

Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Τμήμα Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας

Πτυχιακή Εργασία

Τίτλος:

Μετάφραση και σχολιασμός αποσπάσματος μελέτης από τα Γαλλικά  
στα Ελληνικά: “Autour des relations entre la Russie et l'Europe” της  
Kathy Rousselet.

Αλεξάνδρα Μπούρου (Ξ2016083)

Επόπτες καθηγητές: Μιχάλης Πολίτης

Φωτεινή Καρλάφτη

Κέρκυρα

Ακαδημαϊκό έτος: 2020-2021



**Μετάφραση και σχολιασμός αποσπάσματος μελέτης από τα Γαλλικά στα  
Ελληνικά: ‘Autour des relations entre la Russie et l'Europe’ της Kathy  
Rousselet.**

## Ευχαριστίες

Οφείλω, πρώτα απ' όλους, να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, που χάρη σε εκείνη είχα την ευκαιρία να σπουδάσω και να αποκομίσω όλα τα απαραίτητα εφόδια για τη μόρφωσή μου. Ευχαριστώ επίσης θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου Μιχάλη Πολίτη, για την καθοδήγηση, στήριξη, επιμονή και εμπιστοσύνη του προς εμένα. Ευχαριστώ τον καθηγητή Νικόλαο Παπαδημητρίου ο οποίος πάντα ήταν με το μέρος μου στη διάρκεια των σπουδών μου και την καθηγήτρια Φωτεινή Καρλάφτη για την αφοσίωση και μέριμνα προς τους φοιτητές του τμήματος. Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να προσθέσω πως οι αληθινοί ήρωες τελικά δε φορούν κάπες, αλλά διδάσκουν. Αυτό περικλείει όλη την ευγνωμοσύνη που έχω τόσο για τους τρεις παραπάνω καθηγητές όσο και για όλο το διδακτικό προσωπικό του Τμήματος Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας. Η εργασία είναι αφιερωμένη στη γιαγιά μου, η οποία πάντα μου έλεγε ότι *‘Η γνώση είναι αυτό που μένει όταν πια έχεις ξεχάσει’*.

## Περιεχόμενα

|                                                                                                                                                            |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Μετάφραση και σχολιασμός αποσπάσματος μελέτης από τα Γαλλικά στα Ελληνικά: ‘‘ Autour des relations entre la Russie et l'Europe’’ της Kathy Rousselet. .... | 3  |
| Ευχαριστίες .....                                                                                                                                          | 4  |
| Πρόλογος .....                                                                                                                                             | 6  |
| Πρωτότυπο κείμενο .....                                                                                                                                    | 8  |
| Μετάφρασμα.....                                                                                                                                            | 17 |
| Σχόλια και παρατηρήσεις.....                                                                                                                               | 27 |
| Μεθοδολογία.....                                                                                                                                           | 30 |
| Πρώτο Στάδιο.....                                                                                                                                          | 30 |
| Δεύτερο Στάδιο .....                                                                                                                                       | 30 |
| Τρίτο Στάδιο.....                                                                                                                                          | 31 |
| Τέταρτο Στάδιο .....                                                                                                                                       | 33 |
| Συμπέρασμα.....                                                                                                                                            | 33 |
| Βιβλιογραφία .....                                                                                                                                         | 34 |
| Ελληνική .....                                                                                                                                             | 34 |
| Ξενόγλωσση.....                                                                                                                                            | 36 |
| Έντυπα Λεξικά.....                                                                                                                                         | 37 |
| Ηλεκτρονικά Λεξικά.....                                                                                                                                    | 38 |

## Πρόλογος

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελεί την ολοκλήρωση των μεταφραστικών μου σπουδών στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Η πτυχιακή μου αποτελεί παράδειγμα της αγάπης μου για τη μετάφραση, την πολυγλωσσία και τις διεθνείς σχέσεις χωρίς σύνορα. Το ενδιαφέρον μου για τη μετάφραση, τις ξένες γλώσσες και τις διεθνείς σχέσεις αναπτύχθηκε από μικρή ηλικία. Ως εκ γενετής δίγλωσση (ελληνικά και ρωσικά) έμαθα από πολύ νωρίς τη σημασία της επικοινωνίας και της ακριβολογίας στον προφορικό και γραπτό λόγο. Στη συνέχεια μέσω φροντιστηριακών μαθημάτων απέκτησα πτυχία επιπέδου C2 στα γαλλικά (Paris – Sorbonne) και αγγλικά (Michigan Proficiency) πριν την εισαγωγή μου στο Πανεπιστήμιο. Οι σπουδές μου στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας στην Κέρκυρα με βοήθησαν να ειδικευτώ ακόμη περισσότερο στα γαλλικά, αγγλικά και να μάθω ισπανικά (Instituto Cervantes-B2). Ως γνώστης της ρωσικής, γαλλικής και ελληνικής γλώσσας θεώρησα ιδανικό να μεταφράσω ένα γαλλικό κείμενο που αναφέρεται στις ρωσικό-ευρωπαϊκές σχέσεις.

Αναλυτικότερα, επέλεξα για μετάφραση από τα γαλλικά στα ελληνικά ένα απόσπασμα μελέτης γεωπολιτικού περιεχομένου και συγκεκριμένα των σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα μελέτης αναλύονται η συμμετοχή της Ρωσίας στην Ευρώπη, οι σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης και η θέση της Ευρώπης στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας. Καθώς ο μεταφραστής οφείλει να κατέχει γνώσεις και εφόδια από όλα τα νομικά, πολιτικά, τεχνικά, οικονομικά, λογοτεχνικά, ιστορικά και πολιτισμικά πεδία θεώρησα ορθό να επικεντρωθώ στον τομέα της γεωπολιτικής και να μελετήσω εις βάθος το πρωτότυπο κείμενο και στη συνέχεια να το μεταφράσω ξεπερνώντας τα μεταφραστικά προβλήματα.

Επιπλέον, επέλεξα να μεταφράσω το συγκεκριμένο κείμενο γιατί ήθελα η πτυχιακή μου να αντικατοπτρίζει μέρος της προσωπικότητάς μου, μέρος της ταυτότητάς μου. Γνωρίζοντας τη ρωσική και γαλλική γλώσσα ήθελα να βρω ένα κείμενο που να έχει ως θέμα τις σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Ευρώπης. Μέσω της αναζήτησης στο διαδίκτυο σε διάφορες ιστοσελίδες ερευνητικού περιεχομένου το ενδιαφέρον μου στράφηκε στη διερεύνηση γαλλικών κειμένων

γεωπολιτικού χαρακτήρα. Αναλυτικότερα, η γαλλική ιστοσελίδα Persée<sup>1</sup> μου τράβηξε το ενδιαφέρον γιατί διαθέτετε πληθώρα επιστημονικών συλλογών, κειμένων και δημοσιεύσεων. Η συγκεκριμένη πύλη παρέχει ανοιχτή πρόσβαση στη γνώση: δωρεάν πρόσβαση σε ερευνητικά άρθρα, δημοσιεύσεις και τόμους. Μέσω της συγκεκριμένης ιστοσελίδας βρήκα το κείμενο της Kathy Rousselet όπου διευκρινίζονται με λεπτομέρειες οι σχέσεις της Ευρώπης και της Ρωσίας. Από την πρώτη ανάγνωση του γαλλικού κειμένου κατάλαβα ότι ήταν το ιδανικό κείμενο για εμένα, γιατί αναφερόταν στις σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης. Μέσω της έρευνας και μελέτης για την πτυχιακή μου ανακάλυψα τον ενθουσιασμό μου για τη μετάφραση και τις διεθνείς σχέσεις που αντικατοπτρίζονται και στο μεταπτυχιακό που θα ήθελα να ακολουθήσω με θέμα την Ευρωπαϊκή Πολιτική στις Διεθνείς Σχέσεις.

Τέλος, η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία δομείται ως εξής. Ακολουθούν το πρωτότυπο κείμενο, το μετάφρασμα, τα σχόλια και οι παρατηρήσεις, η μεθοδολογία και το συμπέρασμα όπου και αναφέρονται οι πληροφορίες οι οποίες διαρθρώνουν την πτυχιακή μου. Αναλυτικότερα, το πρώτο μέρος της εργασίας μου αποτελεί τον πρόλογο στη θεματική και την αγάπη μου για τη μετάφραση. Παρουσιάζεται το θέμα που είναι οι σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης και η σπουδαιότητα της έρευνας αυτής με βάση τα δικά μου γνωρίσματα. Στο δεύτερο μέρος ακολουθεί η παρουσίαση της μεθοδολογίας και στρατηγικής της πτυχιακής μου καθώς και μια περιληπτική έκθεση των κυριότερων πορισμάτων του κειμένου. Συγκεκριμένα, αναλύονται τα βήματα που ακολούθησα στην εκπόνηση της πτυχιακής μου καθώς και οι προκλήσεις που αντιμετώπισα κατά τη μεταφραστική διαδικασία. Εξετάζεται η στενή σχέση ορολογίας και μετάφρασης και περιγράφεται ο ρόλος του μεταφραστή. Στη συνέχεια αναλύονται τα σχόλια και τα συμπεράσματά μου. Κλείνοντας, στο τέλος της εργασίας, ακολουθεί το συμπέρασμά μου και η ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία μου αποτελούμενη από τα λεξικά και τους διαδικτυακούς τόπους.

---

1 <https://www.persee.fr/>

## Πρωτότυπο κείμενο

### **Autour des relations entre la Russie et l'Europe**

Kathy ROUSSELET <sup>2</sup>

*Revue d'études comparatives Est-Ouest*, 1996, 4 (décembre) pp. 227-234 - Kathy ROUSSELET

En mai 1996, le Master d'études internationales, crée conjointement par l'Institut d'études politiques de Paris et l'Institut d'Etat des relations internationales de Moscou, organisait, avec la chaire de sociologie des relations internationales de l'Université de Moscou, un colloque sur la Russie et l'Europe, auquel participaient des chercheurs russes et occidentaux. Se polarisant autour de trois thèmes majeurs : l'appartenance de la Russie à l'Europe ; les relations qu'entretiennent aujourd'hui la Russie et l'Union européenne ; la place de l'Europe dans la politique extérieure de la Russie, ce colloque a mis en lumière anciens stéréotypes et nouvelles approches, et révèle les divergences qui existent tant entre chercheurs de l'Est et de l'Ouest qu'au sein de la communauté scientifique russe. Offrant un regard croisé, ses actes permettent de comprendre en partie les attentes et les craintes de l'Ouest à regard de la Russie, les griefs que les chercheurs russes peuvent porter à l'encontre des Occidentaux, mais donnent peut-être aussi des clefs d'un dialogue renouvelé, où se rejoignent les interrogations, en Russie et en Occident, sur l'Est et l'Ouest<sup>3</sup>.

---

<sup>2</sup> Chargée de recherche au CERI; coordinatrice du Master d'études internationales IEP-MGIMO, Moscou.

<sup>3</sup> Ont participé à ce colloque, inaugurée par S.E. Pierre Morel, ambassadeur de France à Moscou, et Anatolij Torkunov, recteur du MGIMO ; Gilbert Dubois, chargé d'affaires à la Commission des communautés européennes à Moscou ; Max Gounelle, responsable du programme « Démocratie » à la Commission des communautés

Un des premiers sujets de discussion porte sur la définition de l'identité européenne. Après avoir montré que les critères géographiques, historiques et culturels sont sujets à caution, Christian Lequesne, chercheur au Centre d'études et de recherches internationales, adopte une approche de « géopolitique constructive » : « L'Europe se définit en quelque sorte par l'adhésion à un projet dont la dimension spatiale est définie par la négociation de ceux qui y participent. L'Europe est dans cette optique définie avant tout par son contenu politique ». C'est l'engagement du pays envers un certain nombre d'objectifs politiques et économiques qui permet de définir l'Etat européen. Les intervenants russes, pour leur part, s'inscrivent en général dans une optique traditionnelle et radicalement différente, préférant celle que le chercheur occidental souhaite éviter. Mikhaïl Narinskij souligne ainsi l'ambivalence de la Russie, la fois sa proximité avec la culture européenne et sa réelle spécificité due, entre autres, à sa situation géographique — un territoire illimité, sans frontières naturelles — et à son héritage byzantin.

La question de la place de la Russie en Europe devient dès lors polémique et ouvre la voie au débat lui aussi traditionnel, qui oppose, de manière renouvelée, slavophiles et occidentalistes. Sa résolution est cruciale. La faillite de l'équilibre ancien, provoquée par la chute du Mur de Berlin, entraîne en effet une crise d'identité politique, tant dans les pays occidentaux qu'en Russie. En Russie, elle est doublée d'une autre crise, géopolitique, liée à la disparition de l'U.R.S.S. La Russie devient une puissance continentale ayant des accès très limités à la Mer Noire et à la Baltique et sépare de l'Europe par une ceinture d'Etats indépendants ; cette situation géopolitique la met en position de devenir une puissance régionale aux intérêts internationaux limités.

Pour Alexandr Panarin (professeur de philosophie politique au MGU), la Russie a succombé depuis août 1991 à trois illusions concernant son propre développement et ses relations avec l'Europe : l'illusion d'un retour à la maison européenne en tant que grande puissance démocratique, l'illusion d'une universalité des valeurs occidentales, l'illusion enfin d'un

---

européennes à Moscou ; Christian Lequesne et Françoise de La Serre, chercheurs au Centre d'études et de recherches internationales (Paris) ; Peter Oppenheimer de Christ Church à Oxford ; Gerd Bossen responsable de la Fondation Adenauer à Moscou ; Jurij Rakhmaninov et Mark Entin du Ministère des affaires étrangères de Russie ; Mikhaïl Narinskij, Anatolij Zlobin et Andrej Zagorskij, enseignants au MGIMO ; Pavel Cygankov, Alexandr Panarin, Leonid Glukharev et Dmitrij Feldmann, professeurs au MGU ; Jurij Borko, sous-directeur de l'Institut de l'Europe à l'Académie des sciences de Russie ; Tatiana Parkhalina de l'Institut d'information en sciences sociales de l'Académie des sciences de Russie ; Boris Makljarskij de l'Institut de politique comparée de l'Académie des sciences de Russie. Les actes du colloque devraient paraître aux Presses du MGIMO en 1997.

partenariat stratégique avec les Etats-Unis. Or le monde ne s'est pas reconstruit sur ce schéma et la Russie est désormais placée devant trois possibilités : soit elle accepte de devenir une « autre Europe » et elle adopte une attitude passive à regard de l'Occident ; soit elle retrouve sa mission de Troisième Rome et tente de développer ses idées théocratiques vers l'Occident ; soit, enfin, elle a une approche «néoconservatrice» et place son centre de gravité vers ses régions orientales. Alexandr Panarin privilégie la dernière option ; le développement économique des régions de l'Extrême-Orient et leur capacité à adapter l'idée européenne à leurs besoins attesteraient de la validité de cette hypothèse. En se tournant vers l'Europe, la Russie se condamnerait à la désindustrialisation ; en défendant ses intérêts nationaux auprès de l'Europe, elle serait taxée d'ambitions impérialistes.

La crise identitaire que traversent ensemble, après la chute du Mur de Berlin, les pays occidentaux et la Russie permet à un chercheur comme Tatiana Parkhalina (INION) de penser l'identité européenne et la place de la Russie en Europe dans un même mouvement, et d'envisager différemment les relations entre la Russie et l'Occident. Constatant, à l'Ouest comme à l'Est, la faillite des valeurs de la modernité et le vide axiologique, et affirmant le remplacement de l'ère de la confrontation par celle de l'intégration, Tatiana Parkhalina appelle à la création d'une nouvelle civilisation, qui se définirait avant tout par son esprit de tolérance à regard de l'autre. La Russie, espace de la synthèse des plus grandes cultures mondiales, mais également lieu d'un processus de sécularisation, pourrait proposer une nouvelle voie d'intégration culturelle et spirituelle. Ce messianisme d'un nouveau type et cette idée d'une synthèse des cultures ne sont pas nouveaux ; ils justifient de façon intéressante le fait que l'idée européenne ne se réalisera qu'avec la renaissance de la Russie. C'est avec elle, continue le chercheur, que se constituera l'identité européenne, pensée avant tout comme une aspiration au dialogue interculturel. Elle prendra forme grâce à un échange libre d'idées et de chercheurs, grâce à l'existence d'« oasis culturelles » — comme le furent jadis Vienne, Naples, Heidelberg ou Paris —, à la pratique de langues diverses ; les universités auraient ainsi un rôle majeur à jouer dans la formation d'une nouvelle génération d'Européens. Il est vrai que cette belle idée d'une grande Europe humaniste, développée lors du colloque par un autre chercheur de l'Université de Moscou, Leonid Glukharev, trouve de plus en plus d'artisans-bâisseurs auprès d'instituts et universités de Russie, soucieux d'adopter les standards européens d'éducation et auprès d'universités occidentales désireuses de transmettre leur savoir-faire.

Une seconde approche qui permet de repenser les relations entre Russie et Europe, au-delà de la spécificité des civilisations, consiste à distinguer identité européenne et ordre européen. C'est ainsi que se situe Pavel Cygankov, sociologue des relations internationales à l'Université de Moscou. La fin de la guerre froide et les changements observés dans la situation géopolitique européenne rendent plus actuelle que jamais la question de la construction du nouvel ordre européen. Or il existe une idée très répandue à l'Est comme à l'Ouest selon laquelle la participation d'un pays à la construction européenne dépend de son degré d'identité européenne. Dans une certaine mesure, c'est en effet bien à un débat de ce type que l'on peut renvoyer les positions contraires d'Alexandr Panarin et de Tatiana Parkhalina. Or, selon Pavel Cygankov, il n'y a pas de lien aussi direct entre participation au nouvel ordre européen et degré d'identité européenne. Les discussions sont par ailleurs entravées par de nombreux malentendus liés à un flou terminologique et des différences majeures dans l'utilisation des concepts. Il semblerait que l'Europe veuille isoler la Russie et qu'elle fasse preuve d'eurocentrisme. Lorsque la Russie ne se montre pas prête à accepter la politique européenne dans son intégralité, cela ne signifie pas encore qu'elle manifeste de l'agressivité à l'égard de l'Europe. La politique extérieure d'un pays ne saurait se mesurer à l'aune des seules valeurs occidentales. En outre, l'Europe vit dans l'illusion que l'on peut bâtir une architecture de sécurité européenne sur la base de cet eurocentrisme, en isolant la Russie de l'Europe sous prétexte qu'elle ne pourrait pas prétendre à une identité européenne. Selon l'avis de Pavel Cygankov, le nouvel ordre européen ne peut se construire qu'à condition qu'il soit reconnu par tous les pays intéressés ; or cette reconnaissance n'est possible que si chacun des pays participants garde le droit de défendre ses propres intérêts. « La Russie et l'Europe sont liées par leur proximité géographique, par une ressemblance de culture et de civilisation, par la complémentarité de leurs économies. Bien que la notion d'Europe ait évolué au cours des siècles, en fonction de la conjoncture politique, dans le sens d'un élargissement ou d'un rétrécissement - même si sa tendance générale est à l'élargissement -, l'ordre européen a toujours impliqué la participation de la Russie. Bien plus, au cours de son histoire, notre pays a souvent joué un rôle de premier plan dans la construction, le maintien et la défense de l'ordre européen. La Russie ne peut pas se permettre aujourd'hui de rester à l'écart et la construction d'une Europe unifiée, qui ne serait pas divisée en blocs concurrents, ne peut aboutir sans la participation intéressée de la Russie ». La Russie ne sera jamais un État strictement européen, écrivait l'auteur dans un autre texte ; elle doit développer sa

propre politique et défendre ses propres intérêts; mais ceci ne veut en aucune façon dire qu'elle doive se détourner de l'Europe<sup>4</sup>. Cette position rejoint en partie celle de Christian Lequesne qui, en conclusion de son intervention, disait : « L'importance des limites et des frontières de l'Union européenne mérite [à partir de là] d'être relativisée, dans la mesure où dans le cadre d'une architecture politique européenne, qui pourrait de plus en plus s'organiser autour de cercles concentriques, l'Union entrevoit une place pour un cercle externe : celui du partenariat organisé avec les États composant son propre voisinage. Pour l'Europe comme pour la Russie, le principal problème est donc moins celui ou non de se rejoindre que celui des formes de coopération à inventer en tenant compte des tendances politiques et économiques à long terme dans le reste du monde ».

Cette nécessité de coopérer, les représentants de la Russie comme de l'Union européenne l'affirment volontiers. Hans van den Broek, membre de la Commission, dans une intervention à la Fondation Carnegie le 18 mars 1996, insistait ainsi sur les dangers qui menacent l'Europe après la guerre froide : conflits en Bosnie, Tchétchénie et Nagorny-Karabagh, crime organisé et terrorisme, et sur la nécessité d'une coopération afin de prévenir et réguler les conflits. Il rappelait également les difficultés que traversent tant l'Union européenne que la Russie et la nécessité, pour l'instauration d'un véritable partenariat, d'une consolidation de l'une et de l'autre. C'est dans le même sens que se sont prononcés les différents intervenants de la table-ronde de la mi-mai. Pourtant, il semble difficile pour l'instant d'aller au-delà de l'accord de partenariat et de coopération signé en 1994 à Corfou, qui prévoit des mesures de libéralisation commerciale, la possibilité à terme d'établir le libre-échange et l'instauration d'un dialogue politique institutionnalisé.

L'Union européenne contribue à l'intégration de la Russie dans le système économique mondial, que ce soit par l'action de la BERD, l'aide du programme TACIS et le soutien qu'elle apporte à sa candidature à l'Organisation mondiale du commerce. Elle cherche par ailleurs à favoriser le développement des processus démocratiques en Russie, par la mise en place de son programme « Démocratie ». S'il n'existe pas de système démocratique parfait dans le monde, et en Europe en particulier, l'Union européenne prétend aider à la démocratisation de l'État russe et à la

---

<sup>4</sup> P. A. Cygankov, *Identifikacija Evropy vo vnesnej politike Rossii* (L'identification de l'Europe dans la politique étrangère russe), *Social 'no-politiceskij Zurnal*, n° 6, 1995, pp. 3-21.

constitution d'une « société civile », contribuer à l'honnêteté et à l'ouverture des pouvoirs publics, à la liberté de parole, à l'éducation démocratique des citoyens et en particulier de la jeunesse. En acceptant, malgré les événements de Tchétchénie, l'adhésion de la Russie au Conseil de l'Europe, l'Europe a montré sa volonté de ne pas marginaliser la Russie.

Pourtant, l'Europe reste prudente face à une Russie qui continue à susciter des interrogations au sujet tant des réformes économiques en cours que de la guerre dans le Caucase<sup>5</sup>. Le passage de la Russie à l'économie de marché et à la démocratie est plus lent et plus difficile que dans les pays d'Europe centrale et orientale, les opinions publiques à l'Est et à l'Ouest sont de plus en plus méfiantes les unes vis-à-vis des autres. L'Europe n'apparaît plus comme unique modèle pour la Russie et les attentes ont été déçues par de nombreuses promesses non tenues. En outre, l'impact réel de la coopération attend encore d'être analysé, et l'aide et l'assistance présupposent peut-être trop souvent qu'il existe un modèle occidental de développement pour la Russie. Comme le soulignait Jurij Borko, sous-directeur de l'Institut de l'Europe, la Russie a néanmoins tout intérêt à développer ses relations avec l'Europe, que ce soit pour assurer la stabilité de la région, qui contribuera à la sécurité de la Russie, ou pour des raisons économiques. La Russie a besoin de l'aide de l'Union européenne pour la transformation structurelle de son économie ; il rappelle que 40 % du volume du commerce extérieur de la Russie se fait avec les pays de l'Union et 55 % avec l'Europe de façon générale (contre 20 % avec les pays de la C.E.I.). Le partenaire essentiel de la Russie est bien l'Europe et non le Japon ou les États-Unis. Les relations restent cependant asymétriques : l'Union européenne ne fait que 3 % de son commerce extérieur avec la Russie ; en outre, cette dernière exporte essentiellement des matières premières. L'Accord de Corfou présente de nombreux points d'incertitude quant à son application. La Russie y obtient le statut de nation la plus favorisée ; de nombreuses mesures anti-dumping sont abolies. Néanmoins, les possibilités de la Russie seront limitées par son état économique. S'agissant du partenariat en matière politique, celui-ci ne sera pas clair tant que les difficultés avec l'OTAN subsisteront.

Comme le souligne Andrej Zagorskij, la politique extérieure de la Russie à l'égard de l'Europe entre en contradiction avec l'attitude qu'elle adopte à l'égard de la C.E.I. Les élites politiques russes considèrent la C.E.I. comme un ensemble géopolitique monolithique où la Russie jouerait

---

<sup>5</sup> Ju. A. Borko, *Rossija i Evropa : sostoitsja li partnerstvo ?* (La Russie et l'Europe: un partenariat va-t-il s'établir ?), *Svobodnaja Mysl'*, 3, 1996.

un rôle central ; ceci provoque en Occident une attitude méfiante à l'égard de la Russie accusée d'ambitions impérialistes. En outre, la volonté de la Russie de créer des zones de libre-échange à la fois avec l'Union européenne et avec les pays de la C.E.I., semble pour l'instant difficile à concrétiser. Enfin, l'accord de Tachkent sur la sécurité collective en C.E.I., a pris un caractère anti-OTAN. Ces deux tendances de la politique extérieure de la Russie pourraient être conciliables si la Russie adoptait une conception différente de la C.E.I. Il serait rationnel de se limiter à une intégration économique, sans toucher aux questions de sécurité. Et le modèle que pourrait suivre la C.E.I., n'est pas tant, comme le suggèrent certains observateurs en Russie et en Occident, l'Union européenne, mais l'ALENA. L'Union est en effet construite sur une communauté de valeurs, les pays y ont un niveau de développement économique à peu près équivalent et aucun n'y a une place hégémonique. L'ALENA, quant à elle, ne suppose aucune institutionnalisation politique et se limite à un projet de coopération économique. Plutôt que de maintenir des relations verticales avec les différents pays de la C.E.I., la Russie devrait contribuer au développement de liens horizontaux au sein de la structure et favoriser une sorte de « pluralisme géopolitique » ; l'intégration devrait prendre un caractère différencié et se faire en fonction du degré d'introduction de l'économie de marché dans les différentes républiques.

La position de la Russie à l'égard de l'OTAN divise les chercheurs. Certains admettent très clairement que la volonté d'un élargissement de l'OTAN, venant non pas de la structure elle-même, mais des pays de l'Est et des pays baltes, est motivée par une crainte à l'égard de la Russie et que les moindres protestations de celle-ci contribuent à accentuer cette peur. Anatolij Zlobin (MGIMO) appelle ainsi la Russie à se repentir devant les pays d'Europe centrale et orientale ; ces pays ont été humiliés pendant la période soviétique et il est important aujourd'hui de les convaincre qu'il n'y aura pas de retour en arrière. La Russie, rappelle pour sa part Tatiana Parkhalina, n'a pas encore élaboré de politique à l'égard des pays de l'Est et des pays baltes. Elle ne leur a pas proposé de garantie de sécurité et la plupart des liens anciens ont été rompus. A cet égard, la dénonciation par la Douma des Accords de la forêt de Belovejski a été très maladroite et a contribué à inquiéter les pays concernés. Le même chercheur insiste sur le fait qu'il faut dédramatiser l'élargissement de l'OTAN : le principe de consensus sur lequel est fondée l'Alliance exclut toute action aventureuse ; l'entrée dans l'OTAN de l'Europe orientale et des pays baltes devrait affaiblir les tendances anti-russes qui existent actuellement ; les documents de l'OTAN présentent en effet la Russie comme un partenaire et non comme un adversaire ; enfin,

la Russie pourra, au cours d'un processus d'élargissement qui prendra plusieurs années, influencer sur les conditions d'existence de l'OTAN. Le système de sécurité européen devrait comprendre plusieurs éléments : l'OTAN élargi, l'OSCE et un partenariat entre la Russie et l'OTAN. Ces idées rejoignent en partie celles exprimées par Andrej Zagorskij dans un ouvrage collectif paru en 1995, *Ot reformy k stabilizacii. Vnesnjaja, voennaja i ekonomičeskaja politika Rossii (1993-1995)*<sup>6</sup>, où celui-ci écrit que, plutôt que de considérer l'élargissement de l'OTAN comme une catastrophe, il convient de développer des relations non institutionnelles avec l'Alliance.

A l'opposé de cette attitude modérée, d'autres participants soulignent que l'OTAN n'est pas une structure politique neutre et que, son élargissement étant lié avant tout à l'incapacité d'autres structures comme l'OSCE, il conviendrait d'accorder à celles-ci un rôle nouveau. L'élargissement de l'OTAN mettrait en péril le programme de partenariat pour la paix. Évoquant tout d'abord la position de certains Occidentaux contre l'élargissement de l'OTAN<sup>7</sup>, Jurij Rakhmaninov, ambassadeur plénipotentiaire, ajoute quelques éléments à la discussion. Il s'abrite en premier lieu derrière des arguments juridiques : dans un monde qui sort de la confrontation, les États souverains n'ont pas le droit de décider de participer ou non à des alliances ; ce droit avait été engendré par la guerre froide. Lors du Sommet de Budapest de décembre 1994, une formule de compromis avait été trouvée, qui donnait la possibilité aux États de participer à des alliances en fonction de leur évolution. On pensait alors à une transformation de l'OTAN qui passerait d'un groupe politico-militaire à un instrument de paix et de sécurité, mais celle-ci ne s'est pas encore réalisée. Dans un deuxième temps, le diplomate montre que la structure même de l'OTAN, dirigée vers une menace extérieure, ne répond plus aux problèmes actuels de la sécurité. L'humanité est confrontée aujourd'hui à une crise générale à caractère écologique, démographique et énergétique ; afin d'écartier la menace d'une mort globale<sup>8</sup>, il faut repenser les relations entre la nature, la société et l'homme, et l'OTAN ne saurait répondre à ces défis ; il conviendrait plutôt de donner une nouvelle efficacité à l'ONU. Enfin, l'élargissement de l'OTAN aurait des conséquences négatives, dont la principale serait le retour à une politique d'équilibre

---

<sup>6</sup> "De la réforme vers la stabilisation. La politique étrangère, de défense et économique de la Russie (1993-1995)", Moscou, 1995.

<sup>7</sup> Voir en particulier Karl-Heinz KAMP, "The folly of rapid NATO expansion", *Foreign Policy*, printemps 1995, p. 120.

<sup>8</sup> On notera ici la référence au philosophe russe N.D. Fedorov.

des forces. Jurij Rakhmaninov lie l'attitude de l'OTAN à l'égard des pays d'Europe centrale et orientale à la volonté d'élargir sa sphère d'influence géopolitique et à la recherche de nouveaux marchés pour les industries militaires des pays de l'OTAN. Plutôt que de penser l'élargissement de l'OTAN, il faudrait, selon le diplomate, développer des relations de partenariat entre toutes les structures politiques existantes : l'OSCE, l'OTAN, l'UEO, l'Union européenne et la Communauté des États indépendants, en accordant un rôle essentiel à l'OSCE.

Dans ce paysage en demi-teintes, les relations entre la Russie et l'Europe devraient longtemps osciller entre le partenariat et une « paix froide », pour reprendre l'expression de Jurij Borko. On peut fustiger la frilosité des Occidentaux et l'incompréhension de ce qui se passe en Russie, comme le faisait Laure Mandeville dans un article paru récemment dans *Politique Internationale*<sup>9</sup>. Encore faudrait-il distinguer, au sein de l'Europe, des pays plus ou moins dynamiques à l'Est. Mais les relations entre la Russie et l'Europe dépendront aussi beaucoup et avant tout de la Russie et de l'évolution du pouvoir ; les débats de politique extérieure y renvoient avant tout à la situation intérieure. Peut-être faut-il penser aussi à plus long terme les relations entre deux régions qui se sont longtemps affrontées et considérer que c'est essentiellement par le renforcement des échanges que le fossé peu à peu se comblera ; les principales difficultés résident en effet souvent dans les perceptions qu'ont les partenaires les uns des autres.

---

<sup>9</sup> Voir à ce sujet l'article de Laure Mandeville, "Fantasmes russes et myopie occidentale", *Politique Internationale*, été 1996, pp. 21 1-224.

## Μετάφρασμα

### Σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης

Της Kathy ROUSSELET \*10

*Επισκόπηση συγκριτικής μελέτης Ανατολής-Δύσης, 1996, 4 (Δεκεμβρίου), σελ. 227-234-Kathy ROUSSELET*

Το Μάιο του 1996, το Μεταπτυχιακό Διεθνών Σπουδών, το οποίο δημιουργήθηκε από κοινού από το Ινστιτούτο Πολιτικών Σπουδών του Παρισιού και το Κρατικό Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων της Μόσχας, διοργάνωσε σε συνεργασία με την έδρα της Κοινωνιολογίας Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Μόσχας, ένα συνέδριο σχετικό με τις σχέσεις της Ρωσίας με την Ευρώπη, στο οποίο συμμετείχαν Ρώσοι και δυτικοί ερευνητές οι οποίοι εστίασαν σε τρία βασικά θέματα. Τη συμμετοχή της Ρωσίας στην Ευρώπη, τις σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη θέση της Ευρώπης στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας. Αυτό το συνέδριο έφερε στο φως παλιά στερεότυπα και νέες προσεγγίσεις και φανέρωσε τις αποκλίσεις που υπάρχουν τόσο μεταξύ των ερευνητών της Ανατολής και της Δύσης, όσο και εντός της ρωσικής επιστημονικής κοινότητας. Διασταυρώνοντας τις απόψεις, οι ενέργειές τους καθιστούν εν μέρει δυνατή την κατανόηση των προσδοκιών και φόβων της Δύσης σε σχέση με τη Ρωσία, τα παράπονα που οι Ρώσοι ερευνητές μπορεί να διατυπώσουν κατά των δυτικών, αλλά ίσως και να δώσουν λύσεις σε έναν ανανεωμένο διάλογο, όπου τίθενται ερωτήματα, στη Ρωσία και τις δυτικές χώρες για την Ανατολή και τη Δύση<sup>11</sup>.

---

<sup>10</sup> \*Υπεύθυνη ερευνών στο Κέντρο Διεθνών Σπουδών και Έρευνας (CERI) : συντονίστρια του Μεταπτυχιακού Διεθνών Σπουδών στο Ινστιτούτο Πολιτικών Σπουδών- Κρατικό Πανεπιστήμιο Διεθνών Σχέσεων της Μόσχας (IEP-MGIMO).

<sup>11</sup> Ont participé à ce colloque, inaugurée par S.E. Pierre Morel, ambassadeur de France à Moscou, et Anatolij Tokunov, recteur du MGIMO : Gilbert Dubois, chargé d'affaires à la Commission des communautés européennes a Moscou ; Max Gounelle, responsable du programme « Démocratie » à la Commission des communautés européennes a Moscou ; Christian Lequesne et Françoise de La Serre, chercheurs au Centre d'études et de recherches internationales (Paris) ; Peter Oppenheimer de Christ Church à Oxford ; Gerd Bossen responsable de la Fondation Adenauer a Moscou ; Jurij Rakhmaninov et Mark Entin du Ministère des affaires étrangères de Russie ; Mikhail Narinskij, Anatolij Zlobin et Andrej Zagorskij, enseignants au MGIMO ; Pavel Cygankov, Alexandre Panarin, Leonid Glukharev et Dmitrij Feldmann, professeurs au MGU ; Jurij Borko, sous-directeur de l'Institut de l'Europe a

Ένα από τα πρώτα θέματα συζήτησης αφορούσε τον ορισμό της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Έχοντας δείξει ότι τα γεωγραφικά, ιστορικά και πολιτιστικά κριτήρια είναι αμφισβητήσιμα, ο Christian Lequesne, ερευνητής στο Κέντρο Διεθνών Σπουδών και Έρευνας, υιοθετεί μια προσέγγιση "εποικοδομητικής γεωπολιτικής": "Η Ευρώπη ορίζεται κατά κάποιον τρόπο με τη δέσμευση σε ένα σχέδιο του οποίου η χωρική διάσταση ορίζεται από τη διαπραγμάτευση εκείνων που συμμετέχουν σε αυτό. Η Ευρώπη είναι από αυτή την άποψη καθορισμένη κυρίως από το πολιτικό της περιεχόμενο". Είναι η δέσμευση της χώρας έναντι ορισμένων πολιτικών και οικονομικών στόχων που καθιστά δυνατό τον ορισμό του ευρωπαϊκού κράτους. Οι Ρώσοι ομιλητές, από την πλευρά τους, εντάσσονται γενικά σε μια παραδοσιακή και ριζικά διαφορετική προοπτική, προτιμώντας εκείνη που θέλει να αποφύγει ο δυτικός ερευνητής. Ο Mikhail Narinskij υπογραμμίζει το διφορούμενο της Ρωσίας, τόσο της εγγύτητάς της προς τον ευρωπαϊκό πολιτισμό όσο και της πραγματικής ιδιαιτερότητας που οφείλεται, μεταξύ άλλων, στη γεωγραφική της θέση — ένα απεριόριστο έδαφος χωρίς φυσικά όρια — και στη βυζαντινή της κληρονομιά.

Το ζήτημα της θέσης της Ρωσίας στην Ευρώπη γίνεται επομένως αντικείμενο αντιπαράθεσης και ανοίγει τον δρόμο για μια συζήτηση που είναι επίσης παραδοσιακή, που φέρνει αντιμέτωπους, με ανανεωμένο τρόπο, τους Σλαβόφιλους και τους Δυτικούς. Η επίλυσή του είναι ζωτικής σημασίας. Η ανατοπή της παλιάς ισορροπίας, που προκλήθηκε από την πτώση του τείχους του Βερολίνου, οδηγεί πράγματι σε κρίση πολιτικής ταυτότητας, τόσο στις δυτικές χώρες όσο και στη Ρωσία. Στη Ρωσία, συνδυάζεται με μια άλλη κρίση, γεωπολιτική, που συνδέεται με την εξαφάνιση της Ε.Σ.Σ.Δ. Η Ρωσία γίνεται ηπειρωτική δύναμη έχοντας πολύ περιορισμένες

---

l'Académie des sciences de Russie ; Tatiana Parkhalina de l'Institut d'information en sciences sociales de l'Académie des sciences de Russie ; Boris Makljarskij de l'Institut de politique comparée de l'Académie des sciences de Russie. Les actes du colloque devraient paraître aux Presses du MGIMO en 1997.- Υπεύθυνη ερευνών στο Κέντρο Διεθνών Σπουδών και Έρευνας (CERI) : συντονίστρια του Μεταπτυχιακού Διεθνών Σπουδών στο Ινστιτούτο Πολιτικών Σπουδών- Κρατικό Πανεπιστήμιο Διεθνών Σχέσεων της Μόσχας (IEP-MGIMO).

1. Συμμετείχαν σε αυτό το συνέδριο, το οποίο εγκαινιάστηκε από τον Εξοχότατο Πρέσβη της Γαλλίας στη Μόσχα κ. Pierre Morel, και από τον Anatolij Torkunov, Πρότανη του MGIMO· Gilbert Dubois, Επιτετραμμένος στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στη Μόσχα· Christian Lequesne και Francoise de La Serre, ερευνητές του Κέντρου Διεθνών Μελετών και Ερευνών (Παρίσι)· Peter Oppenheimer της Christ Church στην Οξφόρδη· Gerd Bossen, επικεφαλής του Ιδρύματος Adenauer στη Μόσχα· Jurij Rakhmaninov και Mark Entin από το Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσίας· Mikhail Narinskij, Anatolij Zlobin et Andrej Zagorskij, καθηγητές του MGIMO· Pavel Cygankov, Alexandr Panarin, Leonid Glukharev και Dmitrij Feldmann, καθηγητές στο Κρατικό Πανεπιστήμιο «Λομονόσοφ» της Μόσχας (MGU). Ο Jurij Borko, υποδιευθυντής του Ινστιτούτου της Ευρώπης στη Ρωσική Ακαδημία Επιστημών· Tatiana Parkhalina του Ινστιτούτου Πληροφοριών στις Κοινωνικές Επιστήμες της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών· Boris Makljarskij του Ινστιτούτου Συγκριτικής Πολιτικής της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών. Τα πρακτικά του συνεδρίου πρόκειται να εκδοθούν το 1997 από τις Εκδόσεις Presses MGIMO.

προσβάσεις στη Μαύρη και Βαλτική Θάλασσα και διαχωρίζεται από την Ευρώπη μέσω μιας ζώνης ανεξάρτητων κρατών: αυτή η γεωπολιτική κατάσταση την καθιστά περιφερειακή δύναμη με περιορισμένα διεθνή συμφέροντα.

Για τον Alexandr Panarin (καθηγητή πολιτικής φιλοσοφίας στο MGU), η Ρωσία από τον Αύγουστο του 1991 υπέκυψε σε τρεις ψευδαισθήσεις σχετικά με τη δική της ανάπτυξη και τις σχέσεις της με την Ευρώπη: την ψευδαίσθηση της επιστροφής στο Ευρωπαϊκό οικοδόμημα ως μεγάλη δημοκρατική δύναμη, τη ψευδαίσθηση της καθολικότητας των δυτικών αξιών, και τέλος τη ψευδαίσθηση στρατηγικής εταιρικής σχέσης με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Ωστόσο, ο κόσμος δεν έχει ανασυγκροτηθεί κατ' αυτό το πρότυπο και η Ρωσία στο εξής έχει τρεις εναλλακτικές επιλογές: είτε συμφωνεί να καταστεί μια "άλλη Ευρώπη" και υιοθετεί μια παθητική στάση απέναντι στη Δύση, είτε ανακαλύπτει εκ νέου την αποστολή της Τρίτης Ρώμης και επιχειρεί να αναπτύξει τις θεοκρατικές της ιδέες προς τη Δύση, είτε, τέλος, ακολουθεί "νεοσυντηρητική" προσέγγιση και μετατοπίζει το κέντρο βάρους της στις ανατολικές περιοχές της. Ο Alexandr Panarin ευνοεί την τελευταία επιλογή: η οικονομική ανάπτυξη των περιφερειών της Άπω Ανατολής και η ικανότητά τους να προσαρμόσουν την ευρωπαϊκή ιδέα στις ανάγκες τους αποδεικνύουν την εγκυρότητα αυτής της υπόθεσης. Στρέφοντας το ενδιαφέρον στην Ευρώπη, η Ρωσία καταδικάζει τον εαυτό της στην αποβιομηχανοποίηση: εφόσον υπερασπιζόταν τα εθνικά της συμφέροντα στην Ευρώπη, θα της πρόσαπταν ιμπεριαλιστικές φιλοδοξίες.

Η κρίση ταυτότητας που αντιμετωπίζουν μαζί, οι δυτικές χώρες και η Ρωσία μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, δίνει τη δυνατότητα σε μία ερευνήτρια όπως η Tatiana Parkhalina (Ινστιτούτο Επιστημονικών Πληροφοριών για Κοινωνικές Επιστήμες-INION) να μελετήσει την ευρωπαϊκή ταυτότητα και τη θέση της Ρωσίας στην Ευρώπη, και να εξετάσει με διαφορετική προσέγγιση τις σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Δύσης. Διαπιστώνοντας, τόσο στη Δύση όσο και στην Ανατολή, την κατάρρευση των αξιών της νεωτερικότητας και του αξιολογικού χάσματος και επιβεβαιώνοντας την υποκατάσταση της εποχής της αντιπαράθεσης με αυτήν της ολοκλήρωσης, η Tatiana Parkhalina ζητεί τη δημιουργία ενός νέου πολιτισμού, ο οποίος θα καθορίζεται πρωτίστως από το πνεύμα ανοχής του σε σχέση με τον άλλο.

Η Ρωσία, χώρος για τη σύνθεση των μεγαλύτερων παγκόσμιων πολιτισμών, αλλά και τόπος διαδικασίας εκκοσμίκευσης, θα μπορούσε να προτείνει ένα νέο τρόπο πολιτιστικής και

πνευματικής ολοκλήρωσης. Αυτός ο μεσσιανισμός νέου τύπου και αυτή η ιδέα σύνθεσης πολιτισμών δεν είναι καινούργιοι: δικαιολογούν με ενδιαφέρον τρόπο το γεγονός ότι η ευρωπαϊκή ιδέα θα υλοποιηθεί μόνο με την αναγέννηση της Ρωσίας. Με αυτήν την ιδέα, συνεχίζει η ερευνήτρια, θα διαμορφωθεί η ευρωπαϊκή ταυτότητα, θεωρούμενη πρωτίστως ως φιλοδοξία για διαπολιτισμικό διάλογο. Θα διαμορφωθεί χάρη στην ελεύθερη ανταλλαγή ιδεών και ερευνητών, χάρη στην ύπαρξη «πολιτιστικών οάσεων» — όπως ήταν κάποτε στο παρελθόν η Βιέννη, η Νάπολη, η Χαϊδελβέργη ή το Παρίσι —, στην πρακτική των διαφόρων γλωσσών. Έτσι, τα πανεπιστήμια θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση μιας νέας γενιάς Ευρωπαίων. Είναι αλήθεια ότι αυτή η σημαντική ιδέα μιας μεγάλης ανθρωπιστικής Ευρώπης, που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια του συνεδρίου από έναν άλλο ερευνητή του Πανεπιστημίου της Μόσχας, τον Leonid Glukharev, βρίσκει όλο και περισσότερους ακαδημαϊκούς δασκάλους και ερευνητές σε ινστιτούτα και πανεπιστήμια της Ρωσίας, με την επιθυμία να υιοθετήσουν ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά πρότυπα και δυτικά πανεπιστήμια που επιθυμούν να μεταδώσουν την τεχνογνωσία τους.

Μια δεύτερη προσέγγιση που καθιστά δυνατή την επανεξέταση των σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης, πέρα από την ιδιαιτερότητα των πολιτισμών, συνίσταται στη διάκριση της ευρωπαϊκής ταυτότητας και της ευρωπαϊκής τάξης. Έτσι τοποθετείται ο Pavel Cygankov, κοινωνιολόγος διεθνών σχέσεων στο Πανεπιστήμιο της Μόσχας. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και οι αλλαγές που παρατηρούνται στην ευρωπαϊκή γεωπολιτική κατάσταση καθιστούν το ζήτημα της οικοδόμησης της νέας ευρωπαϊκής τάξης πιο επίκαιρο από ποτέ. Ωστόσο, υπάρχει μια ευρέως διαδεδομένη ιδέα στην Ανατολή όπως και στη Δύση, σύμφωνα με την οποία η συμμετοχή μιας χώρας στην ευρωπαϊκή οικοδόμηση εξαρτάται από το βαθμό της ευρωπαϊκής ταυτότητάς της. Σε ορισμένο βαθμό, σε μια συζήτηση αυτού του τύπου μπορεί κανείς να παραπέμψει τις αντίθετες θέσεις των Alexandr Panarin και Tatiana Parkhalina. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Pavel Cygankov, δεν υπάρχει τέτοια άμεση σχέση μεταξύ της συμμετοχής στη νέα ευρωπαϊκή τάξη και του βαθμού ευρωπαϊκής ταυτότητας. Οι συζητήσεις παρεμποδίζονται επίσης από πολλές παρεξηγήσεις που συνδέονται με ορολογική ασάφεια και από σημαντικές διαφορές στη χρήση εννοιών.

Φαίνεται ότι η Ευρώπη θέλει να απομονώσει τη Ρωσία και να κάνει επίδειξη «ευρωκεντρισμού». Όταν η Ρωσία δε δείχνει έτοιμη να αποδεχθεί την ευρωπαϊκή πολιτική στο σύνολό της, δε

συνεπάγεται ότι δείχνει επιθετικότητα απέναντι στην Ευρώπη. Η εξωτερική πολιτική μιας χώρας δε μπορεί να μετρηθεί μόνο με βάση τις δυτικές αξίες. Επιπλέον, η Ευρώπη ζει με τη ψευδαίσθηση ότι μια ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας μπορεί να οικοδομηθεί βάσει αυτού του ευρωκεντρισμού, απομονώνοντας τη Ρωσία από την Ευρώπη με το πρόσχημα ότι δε θα μπορούσε να διεκδικήσει μια ευρωπαϊκή ταυτότητα. Σύμφωνα με τη γνώμη του Pavel Cygankov, η νέα ευρωπαϊκή τάξη μπορεί να οικοδομηθεί μόνο υπό την προϋπόθεση ότι αναγνωρίζεται από όλες τις ενδιαφερόμενες χώρες. Ωστόσο, αυτή η αναγνώριση είναι δυνατή μόνο εάν καθεμία από τις συμμετέχουσες χώρες διατηρεί το δικαίωμα να υπερασπιστεί τα συμφέροντά της. «Η Ρωσία και η Ευρώπη συνδέονται από τη γεωγραφική τους εγγύτητα, από την ομοιότητα καλλιέργειας και πολιτισμού, από το συμπληρωματικό χαρακτήρα των οικονομιών τους. Αν και η έννοια της Ευρώπης έχει εξελιχθεί κατά τη διάρκεια των αιώνων, ανάλογα με την πολιτική συγκυρία, προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης ή της συρρίκνωσης-ακόμη και αν η γενική της τάση είναι προς τη διεύρυνση -, η ευρωπαϊκή τάξη προϋποθέτει πάντα τη συμμετοχή της Ρωσίας. Επιπλέον, καθόλη τη διάρκεια της ιστορίας της, η χώρα μας διαδραμάτισε συχνά ηγετικό ρόλο στην οικοδόμηση, συντήρηση και υπεράσπιση της ευρωπαϊκής τάξης. Η Ρωσία δε δύναται να παραμείνει στο περιθώριο σήμερα και η οικοδόμηση μιας ενωμένης Ευρώπης, η οποία δε θα χωρίζεται σε ανταγωνιστικά μπλοκ, δε μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την ενεργή συμμετοχή της Ρωσίας». Η Ρωσία δε θα είναι ποτέ αυστηρά ευρωπαϊκό κράτος, έγραψε ο συγγραφέας σε άλλο κείμενο. Πρέπει να αναπτύξει τη δική της πολιτική και να υπερασπιστεί τα συμφέροντά της αλλά αυτό δε σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι πρέπει να απομακρυνθεί από την Ευρώπη<sup>12</sup>. Αυτή η θέση συμφωνεί εν μέρει με εκείνη του Christian Lequesne, ο οποίος, στο τέλος της ομιλίας του, ανέφερε: «Η σημασία των ορίων και των συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αξίζει [από εκεί και πέρα] να σχετικοποιηθεί. Στο πλαίσιο ευρωπαϊκής πολιτικής αρχιτεκτονικής, η οποία θα μπορούσε ολοένα και περισσότερο να οργανωθεί γύρω από ομόκεντρους κύκλους, η Ένωση προβλέπει ένα εξωτερικό κύκλο: αυτού της οργανωμένης εταιρικής σχέσης με τα κράτη που αποτελούν τη δική της γειτονιά. Για την Ευρώπη, όπως και για τη Ρωσία, το κύριο πρόβλημα, επομένως, είναι λιγότερο το ζήτημα της ένταξης ή μη και περισσότερο το ζήτημα των μορφών συνεργασίας που θα επινοηθούν,

---

<sup>12</sup> P. A. Cygankov, *Identifikacija Evropy vo vnesnej politike Rossii* (L'identification de l'Europe dans la politique étrangère russe), Social 'no-politiceskij Zurnal, n° 6, 1995, pp. 3-21. -P. A. Cygankov, *Identifikacija Evropy vo vnesnej politike Rossii* (Ο προσδιορισμός της Ευρώπης στη ρωσική εξωτερική πολιτική), Social no-politiceskij Zurnal, αρ. 6, 1995, σελ. 3-21.

λαμβάνοντας υπόψη τις μακροπρόθεσμες πολιτικές και οικονομικές τάσεις στον υπόλοιπο κόσμο».

Αυτή η ανάγκη για συνεργασία, επιβεβαιώνεται εύκολα από τους εκπροσώπους της Ρωσίας, όπως και από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο Hans van den Broek, μέλος της Επιτροπής, σε ομιλία του στο Ίδρυμα Carnegie στις 18 Μαρτίου 1996, εστίασε ακόμη περισσότερο στους κινδύνους που απειλούν την Ευρώπη μετά το Ψυχρό Πόλεμο: συγκρούσεις στη Βοσνία, την Τσετσενία και το Ναγκόρνο-Καραμπάχ, οργανωμένο έγκλημα και τρομοκρατία καθώς και ανάγκη συνεργασίας για την πρόληψη και ρύθμιση των συγκρούσεων. Υπενθύμισε επίσης τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και η Ρωσία και την ανάγκη θέσπισης μιας πραγματικής εταιρικής σχέσης, με στόχο την αμοιβαία ενίσχυση των δύο πλευρών. Παρόμοια άποψη εξέφρασαν οι διάφοροι ομιλητές στη συζήτηση στρογγυλής τραπέζης στα μέσα Μαΐου. Ωστόσο, φαίνεται δύσκολο προς το παρόν να προχωρήσουμε πέρα από τη συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας που υπεγράφη το 1994 στην Κέρκυρα, η οποία προβλέπει μέτρα ελευθέρωσης του εμπορίου, τη δυνατότητα, εν καιρώ, εγκαθίδρυσης ελεύθερων συναλλαγών και την καθιέρωση θεσμοθετημένου πολιτικού διαλόγου.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συμβάλλει στην ενσωμάτωση της Ρωσίας στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, μέσω της δράσης της ETAA, της στήριξης του προγράμματος TACIS και της υποστήριξης της για την υποψηφιότητά της για τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Επιδιώκει επίσης να προωθήσει την ανάπτυξη δημοκρατικών διαδικασιών στη Ρωσία, μέσω της εφαρμογής του προγράμματος της "Δημοκρατία". Παρότι δεν υπάρχει τέλειο δημοκρατικό σύστημα στον κόσμο, και συγκεκριμένα στην Ευρώπη, η Ευρωπαϊκή Ένωση ισχυρίζεται ότι βοηθά στον εκδημοκρατισμό του ρωσικού κράτους και στη σύσταση μιας "κοινωνίας πολιτών", συμβάλει στην ειλικρίνεια και τη διαφάνεια των δημοσίων εξουσιών, της ελευθερία λόγου, της δημοκρατικής εκπαίδευσης των πολιτών και ιδίως των νέων. Αποδεχόμενη, παρά τα γεγονότα στην Τσετσενία, την προσχώρηση της Ρωσίας στο Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ευρώπη έδειξε την προθυμία της να μην περιθωριοποιήσει τη Ρωσία.

Ωστόσο, η Ευρώπη παραμένει επιφυλακτική απέναντι σε μια Ρωσία που συνεχίζει να εγείρει ερωτήματα τόσο για τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη όσο και για τον

πόλεμο στον Καύκασο<sup>13</sup>. Η μετάβαση της Ρωσίας στην οικονομία αγοράς και τη δημοκρατία είναι πιο αργή και πιο δύσκολη από ό, τι στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, με την κοινή γνώμη στην Ανατολή και τη Δύση να γίνεται όλο και πιο καχύποπτη η μία προς την άλλη. Η Ευρώπη δεν εμφανίζεται πλέον ως το μοναδικό μοντέλο για τη Ρωσία και οι προσδοκίες διαψεύστηκαν από πολλές ανεκπλήρωτες υποσχέσεις. Επιπλέον, ο πραγματικός αντίκτυπος της συνεργασίας δεν έχει ακόμη αναλυθεί και η βοήθεια και η αρωγή ίσως προϋποθέτουν πολύ συχνά ότι υπάρχει ένα δυτικό μοντέλο ανάπτυξης για τη Ρωσία. Όπως τόνισε ο Jurij Borko, αναπληρωτής διευθυντής του Ινστιτούτου της Ευρώπης, η Ρωσία έχει ωστόσο έντονο ενδιαφέρον να αναπτύξει τις σχέσεις της με την Ευρώπη, είτε για να διασφαλίσει τη σταθερότητα της περιοχής, η οποία θα συμβάλει στην ασφάλεια της Ρωσίας, είτε για οικονομικούς λόγους. Η Ρωσία χρειάζεται τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το διαρθρωτικό μετασχηματισμό της οικονομίας της· υπενθυμίζει ότι το 40% του όγκου του εξωτερικού εμπορίου της Ρωσίας πραγματοποιείται με τις χώρες της Ένωσης και το 55% με την Ευρώπη εν γένει (σε σύγκριση με το 20% με τις χώρες της Κ.Α.Κ.). Ο βασικός εταίρος της Ρωσίας είναι η Ευρώπη και όχι η Ιαπωνία ή οι Ηνωμένες Πολιτείες. Οι σχέσεις, ωστόσο, παραμένουν ασύμμετρες: η Ευρωπαϊκή Ένωση πραγματοποιεί μόνο το 3% του εξωτερικού της εμπορίου με τη Ρωσία· επιπλέον, η τελευταία εξάγει κυρίως πρώτες ύλες. Η Συμφωνία της Κέρκυρας παρουσιάζει πολλά σημεία αβεβαιότητας ως προς την εφαρμογή της. Η Ρωσία απέκτησε το καθεστώς του πλέον ευνοούμενου έθνους· πολλά μέτρα αντιντάμπινγκ έχουν καταργηθεί. Ωστόσο, οι δυνατότητες της Ρωσίας θα περιοριστούν από την οικονομική της κατάσταση. Όσον αφορά την πολιτική εταιρική σχέση, αυτή δε θα είναι σαφής όσο εξακολουθούν να υπάρχουν οι δυσκολίες με το ΝΑΤΟ.

Όπως επισημαίνει ο Andrej Zagorskij, η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας απέναντι στην Ευρώπη έρχεται σε αντίθεση με τη στάση της απέναντι στην Κ.Α.Κ. Οι ρωσικές πολιτικές ελίτ θεωρούν την Κ.Α.Κ. ως ένα μονολιθικό γεωπολιτικό σύνολο στο οποίο η Ρωσία θα διαδραματίσει κεντρικό ρόλο· αυτό προκαλεί στη Δύση μια δύσπιστη στάση απέναντι στη Ρωσία που κατηγορείται για ιμπεριαλιστικές φιλοδοξίες. Επιπλέον, η επιθυμία της Ρωσίας να δημιουργήσει ζώνες ελεύθερων συναλλαγών τόσο με την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και με τις χώρες της Κ.Α.Κ., φαίνεται προς το παρόν δύσκολο να επιτευχθεί. Τέλος, η Συμφωνία της Τασκένδης για τη συλλογική ασφάλεια στην Κ.Α.Κ. πήρε ένα χαρακτήρα κατά του ΝΑΤΟ. Αυτές οι δύο τάσεις στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας θα μπορούσαν να συμφιλιωθούν εάν η Ρωσία υιοθετούσε

---

<sup>13</sup> Ju. A. Borko, *Rossija i Evropa : sostoitsja li partnerstvo?* Svobodnaja Mysl', 3, 1996. - Ju. A. Borko, *Ρωσία και Ευρώπη: θα δημιουργηθεί μια εταιρική σχέση;*, Svobodnaja Mysl' , 3, 1996.

μια διαφορετική άποψη για την Κ.Α.Κ. Θα ήταν λογικό να περιοριστούμε στην οικονομική ολοκλήρωση, χωρίς να αγγίζουμε ζητήματα ασφάλειας. Και το μοντέλο που θα μπορούσε να ακολουθήσει η Κ.Α.Κ. δεν είναι τόσο πολύ, όσο προτείνουν ορισμένοι παρατηρητές στη Ρωσία και τη Δύση, η Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και η Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών (Β.Α.Σ.Ε.Σ.). Η Ένωση βασίζεται πράγματι σε μια κοινότητα αξιών, οι χώρες έχουν ένα επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης σχεδόν ισοδύναμο και καμία δεν έχει ηγεμονική θέση. Η Β.Α.Σ.Ε.Σ., από την πλευρά της, δεν προϋποθέτει καμία πολιτική θεσμοθέτηση και περιορίζεται σε ένα σχέδιο οικονομικής συνεργασίας. Αντί να διατηρεί κάθετες σχέσεις με τις διάφορες χώρες της Κ.Α.Κ., η Ρωσία θα πρέπει να συμβάλει στην ανάπτυξη οριζόντιων δεσμών εντός της δομής και να προωθήσει ένα είδος "γεωπολιτικού πλουραλισμού": η ολοκλήρωση θα πρέπει να διαφοροποιηθεί και να βασίζεται στο βαθμό στον οποίο εισάγεται η οικονομία της αγοράς στις διάφορες δημοκρατίες.

Η στάση της Ρωσίας απέναντι στο ΝΑΤΟ διχάζει τους ερευνητές. Ορισμένοι παραδέχονται με πολύ ξεκάθαρο τρόπο ότι η επιθυμία για διεύρυνση του ΝΑΤΟ, που δεν προέρχεται από την ίδια τη δομή, αλλά από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και της Βαλτικής, υποκινείται από τον φόβο της Ρωσίας και ότι οι παραμικρές διαμαρτυρίες από τη Ρωσία συμβάλλουν στην επιδείνωση αυτού του φόβου. Ο Anatolij Zlobin (MGIMO) καλεί έτσι τη Ρωσία να ζητήσει συγγνώμη από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης· οι χώρες αυτές ταπεινώθηκαν κατά τη διάρκεια της σοβιετικής περιόδου και είναι σημαντικό σήμερα να τις πείσουμε ότι δε θα υπάρξει επιστροφή. Η Ρωσία, δηλώνει η Tatiana Parkhalina, δεν έχει ακόμη αναπτύξει πολιτική έναντι των χωρών της Ανατολικής και Βαλτικής. Δεν τους προσέφερε εγγύηση ασφαλείας και οι περισσότεροι από τους παλιούς δεσμούς έχουν διακοπεί. Από την άποψη αυτή, η καταγγελία της κάτω βουλής της Ομοσπονδιακής Συνέλευσης της Ρωσίας (Douma), των συμφωνιών του Δάσους του Belovejski, ήταν πολιτικώς απερίσκεπτη και συνέβαλε στην ανησυχία των ενδιαφερόμενων χωρών. Η ίδια ερευνήτρια επιμένει στο γεγονός ότι η διεύρυνση του ΝΑΤΟ πρέπει να αποδραματοποιηθεί: Η αρχή της συναίνεσης στην οποία βασίζεται η Συμμαχία αποκλείει οποιαδήποτε τυχοδιωκτική δράση· η είσοδος του ΝΑΤΟ στην Ανατολική Ευρώπη και τη Βαλτική θα πρέπει να αποδυναμώσει τις αντίρωσικές τάσεις που υπάρχουν σήμερα· Πράγματι, τα έγγραφα του ΝΑΤΟ παρουσιάζουν τη Ρωσία ως εταίρο και όχι ως αντίπαλο· Τέλος, η Ρωσία θα είναι σε θέση, κατά τη διάρκεια μιας διαδικασίας διεύρυνσης που θα διαρκέσει αρκετά χρόνια, να επηρεάσει τις συνθήκες ύπαρξης του ΝΑΤΟ. Το ευρωπαϊκό σύστημα ασφαλείας θα πρέπει να περιλαμβάνει διάφορα στοιχεία: το διευρυμένο ΝΑΤΟ, τον ΟΑΣΕ και μια εταιρική σχέση μεταξύ Ρωσίας και ΝΑΤΟ. Οι ιδέες αυτές είναι εν μέρει σύμφωνες με εκείνες που εξέφρασε ο Andrej Zagorskij σε ένα συλλογικό έργο που δημοσιεύθηκε το 1995, *‘Ot reformy k stabilizacii. Vnesnjaja, voennaja i ekonomics-skaja politika Rossii (1993-1995)*<sup>14</sup>, όπου γράφει ότι, αντί να αντιμετωπίζουμε τη διεύρυνση του ΝΑΤΟ ως καταστροφή, θα πρέπει να αναπτυχθούν μη θεσμικές σχέσεις με τη Συμμαχία.

<sup>14</sup> "De la réforme vers la stabilisation. La politique étrangère, de défense et économique de la Russie (1993-1995)", Moscou, 1995. 5 - «Από τη μεταρρύθμιση στη σταθεροποίηση. Εξωτερική, αμυντική και οικονομική πολιτική της Ρωσίας (1993-1995)», Μόσχα, 1995. 5

Σε αντίθεση με αυτή τη μετριοπαθή στάση, άλλοι συμμετέχοντες τόνισαν ότι το NATO δεν είναι ουδέτερη πολιτική δομή και ότι, δεδομένου ότι η διεύρυνσή του συνδέεται κυρίως με την αδυναμία άλλων δομών, όπως ο ΟΑΣΕ, θα πρέπει να δοθεί σε αυτές ένας νέος ρόλος. Η διεύρυνση του NATO θα έθετε σε κίνδυνο το πρόγραμμα εταιρικής σχέσης για την ειρήνη. Πρώτον, αναφερόμενος στη θέση ορισμένων Δυτικών κατά της διεύρυνσης του NATO<sup>15</sup>, ο Jurij Rakhmaninov, πληρεξούσιος Πρέσβης, προσθέτει ορισμένα στοιχεία στη συζήτηση. Επικαλείται κυρίως νομικά επιχειρήματα: Σε έναν κόσμο που αναδύεται από την αντιπαράθεση, τα κυρίαρχα κράτη δεν έχουν το δικαίωμα να αποφασίζουν εάν θα συμμετάσχουν ή όχι σε συμμαχίες· το δικαίωμα αυτό είχε προκύψει κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Στη Σύνοδο Κορυφής της Βουδαπέστης τον Δεκέμβριο του 1994, βρέθηκε μια συμβιβαστική πρόταση, η οποία έδωσε στα κράτη την ευκαιρία να συμμετάσχουν σε συμμαχίες καθώς εξελίσσονταν. Εκείνη την εποχή, γινόταν λόγος για μετασχηματισμό του NATO από πολιτικό-στρατιωτικό μόρφωμα σε μέσο ειρήνης και ασφάλειας, αλλά αυτό δεν έχει ακόμη επιτευχθεί. Δεύτερον, ο διπλωμάτης δείχνει ότι η ίδια η δομή του NATO, που είναι προσανατολισμένη προς μια εξωτερική απειλή, δεν ανταποκρίνεται πλέον στα τρέχοντα προβλήματα ασφαλείας. Η ανθρωπότητα αντιμετωπίζει σήμερα μια γενική οικολογική, δημογραφική και ενεργειακή κρίση· προκειμένου να εξαλειφθεί η απειλή της παγκόσμιας καταστροφής<sup>16</sup>, η σχέση μεταξύ φύσης, κοινωνίας και ανθρώπου πρέπει να επανεξεταστεί, και το NATO δε θα μπορεί να ανταποκριθεί σε αυτές τις προκλήσεις· αντίθετα, τα Ηνωμένα Έθνη θα πρέπει να γίνουν πιο αποτελεσματικά. Τέλος, η διεύρυνση του NATO θα είχε αρνητικές συνέπειες, η κύρια από τις οποίες θα ήταν η επιστροφή σε μια πολιτική ισορροπία δυνάμεων. Ο Jurij Rakhmaninov συνδέει τη στάση του NATO απέναντι στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης με την επιθυμία να επεκτείνει τη γεωπολιτική σφαίρα επιρροής του και με την αναζήτηση νέων αγορών για τις στρατιωτικές βιομηχανίες των χωρών του NATO. Αντί να σκεφτόμαστε τη διεύρυνση του NATO, σύμφωνα με το διπλωμάτη, θα πρέπει να αναπτυχθούν σχέσεις εταιρικής σχέσης μεταξύ όλων των υφιστάμενων πολιτικών δομών: του ΟΑΣΕ, του NATO, της ΔΕΕ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών, με ζωτικό ρόλο για τον ΟΑΣΕ.

Σε αυτό το θολό τοπίο, οι σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης θα πρέπει να κυμαίνονται για μεγάλο χρονικό διάστημα μεταξύ εταιρικής σχέσης και "ψυχρής ειρήνης", σύμφωνα με τα λόγια του Jurij Borko. Η απροθυμία των Δυτικών και η παρανόηση του τι συμβαίνει στη Ρωσία εν δυνάμει κατακρίνεται, όπως συνέβη σε ένα πρόσφατο άρθρο της Laure Mandeville στο περιοδικό *Politique Internationale*<sup>17</sup>. Ωστόσο, θα ήταν απαραίτητο να γίνει διάκριση, εντός της

---

<sup>15</sup> Voir en particulier Karl-Heinz KAMP, "The folly of rapid NATO expansion", Foreign Policy, printemps 1995, p. 120. - Βλ. ειδικότερα Karl-Heinz KAMP, «The folly of rapid NATO expansion», Foreign Policy, άνοιξη 1995, σελ. 120.

<sup>16</sup> On notera ici la référence au philosophe russe N.D. Fedorov. - Σημειώστε εδώ την αναφορά στο Ρώσο φιλόσοφο N.D. Fedorov .

<sup>17</sup> Voir à ce sujet l'article de Laure Mandeville, "Fantasmes russes et myopie occidentale", Politique Internationale, été 1996, pp. 21 1-224. - Δείτε το άρθρο της Laure Mandeville, «Ρωσικές φαντασιώσεις και δυτική μυωπία», περιοδικό *Politique Internationale*, καλοκαίρι 1996, σελ. 21 1-224.

Ευρώπης, των περισσότερο ή λιγότερο δυναμικών χωρών της Ανατολής. Αλλά οι σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης θα εξαρτηθούν επίσης σε μεγάλο βαθμό και κυρίως από τη Ρωσία και την εξέλιξη της εξουσίας· οι συζητήσεις εξωτερικής πολιτικής αναφέρονται κυρίως στην εσωτερική κατάσταση. Ίσως θα πρέπει επίσης να σκεφτούμε μακροπρόθεσμα τις σχέσεις μεταξύ των δύο περιοχών που έχουν συγκρουστεί εδώ και καιρό και να θεωρήσουμε ότι ουσιαστικά μέσω της ενίσχυσης του εμπορίου το χάσμα θα κλείσει σταδιακά· οι κύριες δυσκολίες συχνά βρίσκονται στις αντιλήψεις που έχουν οι εταίροι μεταξύ τους.

## Σχόλια και παρατηρήσεις

Στη σημερινή εποχή, η μετάφραση είναι αναγκαία καθώς συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη επικοινωνία και σύνδεση μεταξύ των πολιτισμών. Αναλυτικότερα, η μετάφραση μπορεί να οριστεί όχι απλώς ως γλωσσική διαμεσολάβηση, αλλά ως πολιτισμική διαμεσολάβηση, καθώς προσπαθεί να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ του ανταγωνιστικού κοινού του κειμένου αφετηρίας και του μεταφράσματος. Ο μεταφραστής καλείται να γίνει γλωσσολόγος, ερμηνευτής και ερευνητής ώστε να αποδώσει με το καλύτερο δυνατό τρόπο το νόημα του κειμένου αφετηρίας στο μετάφρασμα του. Τα είδη μεταφράσεων μπορούν να προσδιοριστούν ποικιλοτρόπως. Για παράδειγμα, υπάρχουν οι γενικού ενδιαφέροντος μεταφράσεις (δοκίμια, τουριστικοί οδηγοί) και οι ειδικές μεταφράσεις (γεωπολιτική, νομική, οικονομική, τεχνική, λογοτεχνική κ.α.).

Στην παρούσα εργασία, θα ασχοληθούμε με ένα κείμενο μελέτης γεωπολιτικού περιεχομένου, που γράφτηκε από τη Γαλλίδα ερευνήτρια Kathy Rousselet, το οποίο αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Ευρώπης. Είναι ένα κείμενο βασισμένο στα πρακτικά του συνεδρίου που έγινε το Μάιο του 1996 στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Διεθνών Σπουδών σε συνεργασία με την έδρα της Κοινωνιολογίας των Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Μόσχας, στο οποίο συμμετείχαν Ρώσοι και δυτικοί ερευνητές.

Αναλυτικότερα, το κείμενο εστιάζει σε τρία βασικά θέματα: Τη συμμετοχή της Ρωσίας στην Ευρώπη, τις σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη θέση της Ευρώπης στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας. Αρχικά, για να γίνουν κατανοητές οι ρωσικο-ευρωπαϊκές σχέσεις το κείμενο ορίζει και διευκρινίζει την ευρωπαϊκή και ρωσική ταυτότητα επισημαίνοντας και τη μεταξύ τους διαφορά. Η ευρωπαϊκή και ρωσική ταυτότητα παρουσιάζονται με διαφορετικό τρόπο καθώς η ταυτότητα της Ευρώπης καθορίζεται από τα πολιτικά και

οικονομικά της στοιχεία, ενώ της Ρωσίας από τη γεωγραφική της θέση και βυζαντινή κληρονομιά. Τα διάφορα ιστορικά συμβάντα, όπως η πτώση του Τείχους του Βερολίνου και η διάλυση ης Ε.Σ.Σ.Δ, έχουν ως αποτέλεσμα να διαχωρίζουν τη Ρωσία με την Ευρώπη και να επηρεάζουν τη θέση της Ρωσίας στην Ευρώπη. Επιπλέον, το κείμενο παραθέτει τις απόψεις των ερευνητών που συμμετείχαν στο συνέδριο. Για τον Alexandr Panarin, η Ρωσία είτε θα συμφωνήσει να γίνει μια άλλη Ευρώπη, είτε θα ολοκληρώσει την ιδέα της αποστολής της Τρίτης Ρώμης, μέσω της δημιουργίας θρησκευτικών "αποικιών" στη Δύση, είτε θα ακολουθήσει μια νεοσυντηριτική πορεία ο επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον της στις ανατολικές περιοχές της. Παράλληλα, η ερευνήτρια Tatiana Parkhalina, εξετάζοντας με διαφορετική προσέγγιση τη θέση της Ρωσίας στην Ευρώπη, επιδιώκει τη δημιουργία ενός νέου πολιτισμού με ανεκτικότητα στη πολιτισμική διαφορετικότητα. Διευκρινίζει πως η πολιτιστική και πνευματική ιδιαιτερότητα της Ρωσίας θα μπορέσουν να αναγεννήσουν όχι μόνο τη Ρωσία αλλά και να δημιουργήσουν μια νέα ευρωπαϊκή ταυτότητα στηριζόμενη στο διαπολιτισμικό διάλογο. Στη συνέχεια, το κείμενο επισημαίνει τη διάκριση μεταξύ της ευρωπαϊκής ταυτότητας και ευρωπαϊκής τάξης. Ωστόσο η συγκεκριμένη διάκριση παρουσιάζει διάφορες αντίθετες απόψεις, καθώς πολλοί ερευνητές θεωρούν πως η ανάμιξη μιας χώρας στην ευρωπαϊκή οικοδόμηση εξαρτάται από το βαθμό της ευρωπαϊκής ταυτότητάς της. Ο Pavel Cygankov τονίζει πως η νέα ευρωπαϊκή τάξη μπορεί να υπάρξει μόνο εάν αναγνωρίζεται από όλες τις ενδιαφερόμενες χώρες. Θέτει ως παράδειγμα ότι η Ρωσία και η Ευρώπη είναι πολιτικά, γεωπολιτικά και οικονομικά συνδεδεμένες και εξαρτώνται η μία από την άλλη. Η πορεία της Ευρώπης εξαρτάται από τη συμμετοχή της Ρωσίας και η Ρωσία χρειάζεται την Ευρώπη για να αναπτύξει τη δική της πολιτική. Με αυτόν τον τρόπο στόχος είναι η δημιουργία μιας οργανωμένης εταιρικής σχέσης μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης που θα προτάσσει τη συνεργασία για την επίλυση διαφόρων πολιτικών και οικονομικών ζητημάτων. Το κείμενο τονίζει πως η Ευρώπη στο πέραςμα του χρόνου έχει βοηθήσει τη Ρωσία να ενσωματωθεί στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα μέσω διάφορων προγραμμάτων και δράσεων και έχει προωθήσει τον εκδημοκρατισμό του ρωσικού κράτους. Ωστόσο, είναι γεγονός πως η Ευρώπη παραμένει ακόμα επιφυλακτική απέναντι στη Ρωσία, καθώς η Ρωσία δεν ακολουθεί την πορεία της Ευρώπης τόσο στο οικονομικό της σύστημα όσο και στη δημοκρατική της πορεία. Ο Jurij Borko υπογραμμίζει ότι η Ρωσία χρειάζεται την Ευρώπη για να διατηρήσει την εδαφική της ακεραιότητα και να διασφαλίσει το διαρθρωτικό μετασχηματισμό της οικονομίας της. Επισημαίνει επίσης πως ο κύριος εταίρος της Ρωσίας στο εμπόριο είναι η Ευρώπη ακόμη και αν

η Ευρώπη πραγματοποιεί μόνο το 3% του εξωτερικού της εμπορίου με τη Ρωσία. Στη συνέχεια, το κείμενο διευκρινίζει την πολιτική τόσο της Ρωσίας όσο και της Ευρώπης απέναντι στην Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών (Κ.Α.Κ.). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Andrej Zagorskij η Ρωσία προτάσσει το ενδιαφέρον της στην Κ.Α.Κ και αναζητά τη δημιουργία ζωνών ελεύθερων συναλλαγών τόσο με την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και με τις χώρες της Κ.Α.Κ, ενέργεια που είναι δύσκολο να επιτευχθεί. Εάν η Ρωσία υιοθετούσε μια διαφορετική άποψη για την Κ.Α.Κ το μοντέλο που θα μπορούσε να ακολουθήσει θα ήταν σύμφωνο με τη Βοραιοαμερικανική Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών (Β.Α.Σ.Ε.Σ.). Η Ρωσία θα πρέπει να προωθήσει ένα είδος "γεωπολιτικού πλουραλισμού" και να έχει ως στόχο την οικονομία της αγοράς στις διάφορες δημοκρατίες. Στη συνέχεια το κείμενο αναφέρει τη στάση της Ρωσίας απέναντι στο ΝΑΤΟ, και τις διαφορετικές απόψεις των ερευνητών για τη διεύρυνση του. Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν ότι η ιδέα διεύρυνσης του ΝΑΤΟ από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και της Βαλτικής καθοδηγείται από τη Ρωσία. Σύμφωνα πάντως με τα αρχεία του ΝΑΤΟ η Ρωσία παρουσιάζεται ως έταίρος και όχι ως αντίπαλος. Η Ρωσία θα είναι σε θέση, σύμφωνα με την Tatiana Parkhalina, αν υλοποιηθεί μια μακροχρόνια διαδικασία διεύρυνσης του ΝΑΤΟ, να επηρεάσει το ΝΑΤΟ και το ευρωπαϊκό σύστημα ασφαλείας. Η θέση της Tatiana Parkhalina βρίσκει αντίθετους ορισμένους ερευνητές που ισχυρίζονται πως θα ήταν επικίνδυνη για την ειρήνη μέσω του προγράμματος εταιρικής σχέσης. Σύμφωνα με τον Jurij Rakhmaninov ο στόχος του ΝΑΤΟ δεν ανταποκρίνεται πλέον στα τρέχοντα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κόσμος. Επισημαίνει πως η διεύρυνση του ΝΑΤΟ θα επέφερε αρνητικά αποτελέσματα και προτάσσει την ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων μεταξύ όλων των υφιστάμενων πολιτικών δομών. Τέλος, το κείμενο επισημαίνει πως η εξέλιξη της Ρωσίας και η εσωτερική της κατάσταση είναι οι παράγοντες που θα επηρεάσουν τις σχέσεις Ρωσίας με την Ευρώπη. Ολοκληρώνει πως παρά τις διαφορές Ρωσίας και Ευρώπης οι δύο πλευρές θα πρέπει να εστιάσουν στην ενίσχυση του εμπορίου από κοινού καθώς αυτός ο παράγοντας μπορεί να είναι η λύση για την εδραίωση της εταιρικής σχέσης μεταξύ τους.

## Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία της εργασίας μου περιλαμβάνει τέσσερα στάδια:

### Πρώτο Στάδιο

Στο πρώτο στάδιο, αναζήτησα στο διαδίκτυο το θέμα της εργασίας μου. Την προσοχή μου τράβηξε η γαλλική ιστοσελίδα Persée όπου και βρήκα το θέμα της πτυχιακής μου. Το απόσπασμα μελέτης της Kathy Rousselet για τις σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης είναι ένα κείμενο που διαθέτει γεωπολιτικά-ιστορικά-οικονομικά στοιχεία και γεγονότα που για εμένα ήταν καθοριστικά στην επιλογή του συγκεκριμένου κειμένου. Στη συνέχεια, έχοντας διαλέξει το κείμενό μου έκανα ανάγνωση του κειμένου, σημείωσα πλαγιότιτλους σε κάθε ενότητα και υπογράμμισα τις λέξεις κλειδιά ώστε να μπορέσω να κατανοήσω καλύτερα το νόημα του κειμένου. Διαπίστωσα ποιο ήταν το θέμα του κειμένου και ποια ήταν τα ζητήματα με τα οποία ασχολείται. Κάποιες λέξεις κλειδιά και φράσεις ήταν οι εξής: *Relations entre la Russie et l'Europe, l'identité européenne, l'idée européenne, NATO* κ.α.

### Δεύτερο Στάδιο

Στο δεύτερο στάδιο ανέτρεξα, ερεύνησα και μελέτησα τη σχετική βιβλιογραφία. Συγκεκριμένα, ανέτρεξα σε παράλληλα κείμενα, άρθρα, και τεκμήρια σχετικού περιεχομένου, που θα με βοηθούσαν να συνδέσω το νοηματικό πλαίσιο και τις έννοιες του κειμένου αφετηρίας μου. Χρησιμοποίησα ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία καθώς ήταν απαραίτητη για να κατανοήσω πολύπλοκες έννοιες και για να χρησιμοποιήσω μεταφραστικές τεχνικές που θα με βοηθούσαν στη μετάφρασή μου. Καθώς στο κείμενό μου γίνεται αναφορά σε ειδική ορολογία της Γεωπολιτικής και των Διεθνών Σχέσεων και σε διεθνείς οργανισμούς όπως το *NATO*, η *KAK* κ.α., ήταν απαραίτητη η συλλογή πληροφοριών και η κατανόηση των ιστορικών-οικονομικών-

γεωγραφικών-θρησκευτικών-πολιτισμικών συνθηκών τόσο της Ρωσίας όσο και της Ευρώπης. Αυτή η μελέτη μου έδωσε την ευκαιρία να ψάξω, να μάθω, να σκεφτώ και να αποκομίσω πολλές γνώσεις περί του θέματος. Ο μεταφραστής οφείλει να είναι και ερευνητής και πιστεύω πως μέσα από τη δική μου πορεία το κατάφερα. Για παράδειγμα μέσω της βιβλιογραφίας των Vinay&Darbelnet (1958. “Translation Procedures”, in Andrew Chesterman(ed.), *Readings in translation theory*. Helsinki: Oy Finn Lectura. Pp.61-69.) χρησιμοποίησα κάποιες από τις τεχνικές τους για να μπορέσω να ξεπεράσω τις μεταφραστικές δυσκολίες και να κάνω το μετάφρασμά μου πιο ευανάγνωστο. Ένα παράδειγμα όπου χρησιμοποίησα την τεχνική των Vinay&Darbelnet και συγκεκριμένα της μετατροπίας ήταν στην πρόταση : “*il conviendrait plutôt de donner une nouvelle efficacité à l'ONU*” όπου άλλαξα την οπτική γωνία της πρότασης με απόδοση ως ‘*αντίθετα, τα Ηνωμένα Έθνη θα πρέπει να γίνουν πιο αποτελεσματικά*’.

### Τρίτο Στάδιο

Στο τρίτο στάδιο, ξεκίνησα την αναζήτηση σε έντυπα ή ηλεκτρονικά λεξικά, ιστοσελίδες και παράλληλα κείμενα σημειώνοντας την ορολογία του κειμένου αφετηρίας και τη μετάφρασή τους. Είναι γεγονός πως η γλώσσα συνεχώς εξελίσσεται και η κατονομασία όλο και περισσότερων εννοιών είναι αναγκαία. Για αυτό το λόγο η ορολογία παίζει πολύ σημαντικό μέρος της μεταφραστικής διαδικασίας, καθώς λειτουργεί ως μοχλός εξακρίβωσης των όρων. Ο μεταφραστής οφείλει να κατέχει γλωσσικές, εγκυκλοπαιδικές και μεταγλωσσικές γνώσεις, ώστε να κατανοήσει το κείμενο αφετηρίας και να συντάξει στη γλώσσα στόχο ένα γλωσσικά συμβατό με τη χρησιμοποιούμενη ορολογία μετάφρασμα. Στην παρούσα εργασία για την ορθή διαχείριση του ζητήματος της ορολογίας, έγινε αναζήτηση σε ειδικά λεξικά, ιστοσελίδες και σε παράλληλα κείμενα. Αναλυτικότερα, για να μπορέσω να καταλάβω, σε πρώτο βαθμό, μια έννοια και σε δεύτερο να τη μεταφράσω απαραίτητο βοήθημα και εργαλείο κατά τη μεταφραστική μου διαδικασία ήταν τα λεξικά (έντυπα ή ηλεκτρονικά). Τα έντυπα λεξικά που χρησιμοποίησα ήταν μονόγλωσσα<sup>18</sup>, δίγλωσσα<sup>19</sup> και ειδικά<sup>20</sup> λεξικά. Κατά τη μεταφραστική διαδικασία πολλές φορές τα λεξικά αποδείχθηκαν ανεπαρκή. Για παράδειγμα, για έναν ειδικό όρο μπορεί να μην υπήρχε

18 Χαράλαμπακης, Χ. (2014). Χρηστικό λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών

19 Lust (C.) & Pandelodimos (D.) (2016). ΓΑΛΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ dictionnaire français-grec. Αθήνα: Εκδόσεις Τσιγγάρα

20 Γαρδούνης (Μ.), Καββαθά (Μ.), Κυρανούδη (Φ.), Παππά (Ν.), Τσιμάρας (Κ.) (2013). ΓΑΛΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟ / ΕΛΛΗΝΟ-ΓΑΛΛΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΡΩΝ - FRANÇAIS-GREC / GREC-FRANÇAIS DICTIONNAIRE JURIDIQUE. Νομική Βιβλιοθήκη και Institut Français Grèce

απόδοση όπως λόγου χάρη ο όρος ‘‘*Douma*’’ που μεταφράστηκε ως «*κάτω βουλή της Ομοσπονδιακής Συνέλευσης της Ρωσίας*». Για αυτό το λόγο έκρινα αναγκαία την αναζήτηση σε ηλεκτρονικές βάσεις λεξικών<sup>21</sup> και σε βάσεις ορολογίας (IATE<sup>22</sup>) (ELETO<sup>23</sup>). Αξίζει να σημειωθεί πως στο κείμενο αφετηρίας εμφανίζονται πολλά ανθρωπονύμια (*Tatiana Parkhalina*, του *Jurij Rakhmaninov* που είναι ρωσικές ονομασίες και του *Christian Lequesne*, της *Francoise de La Serre* που είναι γαλλικές ονομασίες), τοπωνύμια (*Naples – Νάπολη*), ακρωνύμια και ονομασίες διαφόρων οργανισμών (*OSCE-OΑΣΕ*). Συγκεκριμένα, για να καταφέρω να μεταγράψω και να μεταφράσω κάποια ακρωνύμια απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η έρευνα στο διαδίκτυο και στις βιβλιογραφίες. Χαρακτηριστικό αποτέλεσε και η επεξήγηση κάποιων ακρώνυμων με σκοπό την καλύτερη κατανόησή τους από το αναγνωστικό κοινό. Για παράδειγμα το ακρωνύμιο ‘‘*CERI*’’ το μετέφρασα ως «*Κέντρο Διεθνών Σπουδών και Έρευνας*» και διατήρησα σε παρένθεση το λατινικό ακρωνύμιο. Επιπλέον, χρησιμοποίησα διάφορους διαδικτυακούς τόπους όπου βρήκα πληροφορίες με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο από γλωσσικής όσο και από μεταφραστική άποψη. Συγκεκριμένα, ανέτρεξα στις ιστοσελίδες *Lexilogia*<sup>24</sup> και *Translatum*<sup>25</sup> όπου παρατίθενται απόψεις σχετικά με τη μετάφραση των κυρίων ονομάτων. Χάρη στα παραπάνω εργαλεία μπόρεσα να ενημερωθώ ακόμα περισσότερο για την ορολογία και μάλιστα να αλλάξω γνώμη ως προς τη μετάφραση κάποιων όρων. Για παράδειγμα στην πρόταση ‘‘*Il rappelait également les difficultés que traversent tant l'Union européenne que la Russie et la nécessité, pour l'instauration d'un véritable partenariat, d'une consolidation de l'une et de l'autre*’’ είχα μεταφράσει αρχικά το γαλλικό όρο ‘‘*consolidation*’’ ως «*ενοποίηση*». Στη συνέχεια, κατόπιν μελέτης της νοηματικής αλληλουχίας του κειμένου και έχοντας συμβουλευτεί διάφορες ιστοσελίδες άλλαξα τον όρο και τον μετέφρασα ως «*ενίσχυση*». Έτσι, περιηγήθηκα σε πολλές ιστοσελίδες όπου συνέλεγα τις πληροφορίες μου για κάθε όρο και εν συνεχεία ενσωμάτωνα τους όρους στο μετάφρασμά μου, ώστε αυτοί να μπορούν να σταθούν ορθά και να μην αλλάζει το νόημα. Με αυτόν τον τρόπο δημιούργησα πίνακες *EXCEL* όπου κατέγραφα όλες τις έννοιες, την απόδοσή τους και τις πηγές μου.

---

21 <https://www.larousse.fr/> , <https://www.lerobert.com/>

22 <https://iate.europa.eu/SearchByQueryLoad.do?method=load>

23 <http://www.eleto.gr/gr/reception.htm>

24 [www.lexilogia.gr](http://www.lexilogia.gr)

25 [www.translatum.gr](http://www.translatum.gr)

## Τέταρτο Στάδιο

Στο τέταρτο στάδιο ξεκίνησα να δημιουργώ τη μετάφρασή μου, έχοντας στο νου μου τη νοηματική αλληλουχία και σύνδεση των προτάσεων. Στόχος μου ήταν το μεταφρασμένο στα ελληνικά κείμενο να ρέει φυσικά καθώς το διαβάζει ο αναγνώστης. Να μπορώ να τον μεταφέρω μέσω του μεταφράσματος στον κόσμο του κειμένου αφίξεως.

## Συμπέρασμα

Κατά τη μεταφραστική διαδικασία εμφανίζονται διάφορα προβλήματα και προκλήσεις που δυσκολεύουν το έργο του μεταφραστή. Τα προβλήματα αυτά μπορούν να εντοπίζονται το επίπεδο της μορφολογίας, της σύνταξης, του λεξιλογίου κ.ά. Ο μεταφραστής λοιπόν καλείται να γίνει ερευνητής και ερμηνευτής ξεπερνώντας τις δυσκολίες που μπορεί να συναντήσει. Καθώς η γλώσσα συνεχώς εξελίσσεται και οι πολιτισμικές και γλωσσικές συνθήκες μεταβάλλονται, ο μεταφραστής οφείλει να φέρει εις πέρας το μεταφραστικό του έργο. Είναι γνωστό ότι η γλώσσα μίας χώρας, αντικατοπτρίζει και τον πολιτισμό της. Έτσι, για να μπορέσει ένας μεταφραστής να ανταποκριθεί στις δυσκολίες που θα αντιμετωπίσει στο κείμενο αφετηρίας, θα πρέπει να γνωρίζει τους πολιτισμούς και τις γλώσσες αφίξεως και στόχου τις οποίες καλείται να επεξεργαστεί. Η διερεύνηση, η μελέτη και η ενασχόληση είναι σημαντικά εφόδια που θα πρέπει να διαθέτει έτσι ώστε να ενημερώνεται συνεχώς για τα νέα γλωσσικά-πολιτισμικά-κοινωνικά δρώμενα και δεδομένα. Επιπρόσθετα, σημαντική βοήθεια και εργαλεία για το μεταφραστή είναι τα λεξικά και το διαδίκτυο τα οποία προσφέρουν στο μεταφραστή πληθώρα πληροφοριών. Κατά τη μεταφραστική διαδικασία ο μεταφραστής θα συναντήσει μεταφραστικούς σκοπέλους τους οποίους θα πρέπει να ξεπεράσει έχοντας μελετήσει μεταφραστικές θεωρίες και προσεγγίσεις. Έχοντας συνοδοιπόρους του τις μεταφραστικές στρατηγικές και τεχνικές θα καταφέρει να φέρει εις πέρας το έργο του και να απολαύσει το μεταφραστικό του δημιούργημα.

## Βιβλιογραφία

### Ελληνική

Βλαχόπουλος, Σ. (2010). *Μετάφραση και Δημιουργικότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος

Γραμμενίδης, Σ. (χ.χ.). *Η έννοια της ισοδυναμίας στη μεταφραστική διαδικασία*. Ανακτήθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 2020, από

[http://www.frl.auth.gr/grammenidis/Publications/2.12.1998a\\_H\\_isodynamia\\_sti\\_metafrastiki\\_diadikasia.pdf](http://www.frl.auth.gr/grammenidis/Publications/2.12.1998a_H_isodynamia_sti_metafrastiki_diadikasia.pdf)

Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ). *Βάσεις ορολογικών δεδομένων από την ΕΛΕΤΟ*.

Ανακτήθηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 2020, από <http://www.eleto.gr/gr/termbases.htm>

Ελληνική Ονοματολογική Εταιρεία. (χ.χ.). Ανακτήθηκε στις 30 Αυγούστου 2020, από

<http://onomatology.blogspot.gr/>

Κεντρωτής, Γ. (1996). *Θεωρία και πράξη της μετάφρασης*. Αθήνα: Εκδόσεις Διάυλος.

Κουτσιβίτης, Β. (1992). *Η Θεωρία της μετάφρασης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελλ. Πανεπ. Εκδόσεις.

Lexilogia. (2008). *Η μεταγραφή των ξένων κυρίων ονομάτων και η φενάκη της αντιστρεψιμότητας*. Ανακτήθηκε στις 30 Αυγούστου 2020, από

<http://lexilogia.gr/forum/archive/index.php?t-1775.htm>

Lexilogia. (2009). *transliteration, transcription = μεταγραμματισμός, μεταγραφή*. Ανακτήθηκε στις 30 Αυγούστου 2020, από <http://lexilogia.gr/forum/archive/index.php?t-2446.html>

Lexilogia. (2014). *Απόδοση ανθρωπωνυμίων και τοπωνυμίων*. Ανακτήθηκε στις 30 Αυγούστου 2020, από <http://lexilogia.gr/forum/showthread.php?15302-%CE%91%CF%80%CF%8C%CE%B4%CE%BF%CF%83%CE%B7-%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CF%89%CE%BD%CF%85%CE%BC%CE%AF%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF%CF%80%CF%89%CE%BD%CF%85%CE%BC%CE%AF%CF%89%CE%BD>

Μπατσαλιά, Φ. & Σέλλα-Μάζη. Ε. (1994). *Γλωσσολογική προσέγγιση στη θεωρία και τη διδακτική της μετάφρασης*. Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.

Μπατσαλιά, Φ. (2001-2003). *Παράμετροι της μεταφραστικής διαδικασίας και συγκριτική γλωσσολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Παρουσία, Τόμος ΙΕ-ΙΣΤ΄.

Πολίτης Μ. (2012) *Ζητήματα γνωσιακής προσέγγισης της διδακτικής της μετάφρασης*. Ανακτήθηκε στις 3 Σεπτεμβρίου 2020, από

<http://www.dflti.ionio.gr/sites/default/files/%20%CE%B3%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CF%82%20%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%82%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%B4%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CF%86%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82.pdf>

Translatum. (2006). *Μεταγραφή ξενικών κυρίων ονομάτων προσωπωνυμίων και τοπωνυμίων*. Ανακτήθηκε στις 30 Αυγούστου 2020, από <https://www.translatum.gr/forum/index.php?topic=2737.15>.

Τριανταφυλλίδης, Μ. (1976). *Νεοελληνική Γραμματική*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Τσίγκου, Μ. (2011). *Σύντομη εισαγωγή στις σχέσεις γλωσσολογίας και μετάφρασης με παραδείγματα από το ζεύγος ελληνικής γαλλικής*. Ανακτήθηκε στις 30 Αυγούστου 2020, από [http://www.dflti.ionio.gr/sites/default/files/Tsigou03\\_0.pdf](http://www.dflti.ionio.gr/sites/default/files/Tsigou03_0.pdf)

## Ξενογλώσση

Baker M. (1992). *In Other Words*. London: Routledge.

Catford, J.C. (1965). *A linguistic Theory of Translation*. London: Oxford University Press

Fawcett P. (1997). *Translation and Language: Linguistic Theories Explained*. Manchester: St. Jerome.

Harvey, M. (2003). *A beginner's course in legal translation: the case of culture-bound terms*. Ανακτήθηκε στις 20 Αυγούστου 2020, από <http://www.tradulex.com/Actes2000/harvey.pdf>

Hatim, B. & Mason, I. (1990). *The Discourse and the Translator*. London and New York: Longman.

Hatim, B. & Mason, I. (1997). *The Translator as Communicator*. London: Routledge.

Jacobson, K. (1975). *The Monstrosity of Translation* Walter Benjamin's *The Task of the Translator*. *Modern Language Notes*, 90: 6, pp.755–66

Jakobson, R. (1959). “*On Linguistic Aspects of Translation*”. In R. A. Brower (Ed.), *On translation*. Cambridge: Harvard University Press, pp.232-239.

Munoz MartinR. (2000). *Investigating Translation*. Ανακτήθηκε στις 21 Αυγούστου 2020, από [https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=zcg9AAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA129&dq=vinay+and+darbelnet+1958&ots=2UF0aSNyb\\_&sig=yjvBZq7k0uDeLsDwW-1lsYuUREg&redir\\_esc=y#v=onepage&q=vinay%20and%20darbelnet%201958&f=false](https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=zcg9AAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA129&dq=vinay+and+darbelnet+1958&ots=2UF0aSNyb_&sig=yjvBZq7k0uDeLsDwW-1lsYuUREg&redir_esc=y#v=onepage&q=vinay%20and%20darbelnet%201958&f=false)

Newmark, P. (1981). *Approaches to translation*. Shanghai Foreign Language Education Press

Ni, L. (2009). *For ‘Translation and Theories’*. *English Language Teaching (CCSE)*, Vol. 2 (No 2), 78-83. Ανακτήθηκε στις 21 Αυγούστου 2020, από <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1082361.pdf>

Nida, E. A. & Taber R.C. (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Ανακτήθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 2020, από <https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=JtSeXat1wxQC&oi=fnd&pg=PR7&dq=term+struc>

[ture+pattern+in+translation&ots=Il5AyMr12C&sig=1FECKWpjbvIyaIRPigHuOxBUHNM&redir\\_esc=y#v=onepage&q=term%20structure%20pattern%20in%20translation&f=false](http://www1.academypublisher.com/?tm=1&subid4=1601115213.0028515770&kw=Academic+Journals&KW1=Academic%20Journals%20Database&KW2=Publishing%20Software&KW3=Language%20Teaching%20Courses&KW4=Online%20Journalism%20Courses&searchbox=0&domainname=0&backfill=0)

Nord C. (1997). *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome.

Panou D.(2013) . *Equivalence in Translation Theories: A Critical Evaluation*». Ανακτήθηκε στις 21 Αυγούστου 2020, από

<http://www1.academypublisher.com/?tm=1&subid4=1601115213.0028515770&kw=Academic+Journals&KW1=Academic%20Journals%20Database&KW2=Publishing%20Software&KW3=Language%20Teaching%20Courses&KW4=Online%20Journalism%20Courses&searchbox=0&dmainname=0&backfill=0>

Papadima, M. (2002b). *Traduire la ville. Traduire au XXème siècle : tendances et perspectives*. Θεσσαλονίκη: Διεθνές Συνέδριο για τη μετάφραση, ΑΠΘ, σσ. 416-423.

Parianou, A. (2007). *Translating proper names: a functionalist approach*. *Names*, vol.55 (No 4), σσ. 407-416.

Pour, B.S. (2009). *How to translate personal names*. Ανακτήθηκε στις 30 Αυγούστου 2020 από, <http://translationjournal.net/journal/50proper.htm>

Rousselet, K. (1996). *Autour des relations entre la Russie et l'Europe*. Ανακτήθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 2020 από, [https://www.persee.fr/doc/receo\\_0338-0599\\_1996\\_num\\_27\\_4\\_2830](https://www.persee.fr/doc/receo_0338-0599_1996_num_27_4_2830)

Schaffer, C. (1996). *'Translation as Cross-Cultural Communication'*, in C. Hoffman (ed.), *Language, Culture and Communication in Contemporary Europe*, Clevedon: Multilingual Matters.

Vinay, J.P. & Darbelnet, J.(1958). *"Translation Procedures"*, in Andrew Chesterman(ed.), *Readings in translation theory*. Helsinki: Oy Finn Lectura. Pp.61-69.

**Έντυπα Λεξικά**

Γαρδούνης (Μ.), Καββαθά (Μ.), Κυρανούδη (Φ.), Παππά (Ν.), Τσιμάρας (Κ.) (2013). *ΓΑΛΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟ / ΕΛΛΗΝΟ-ΓΑΛΛΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΡΩΝ - FRANÇAIS-GREC / GREC-FRANÇAIS DICTIONNAIRE JURIDIQUE*. Νομική Βιβλιοθήκη και Institut Français Grèce

Χαραλαμπίκης, Χ. (2014). Χρηστικό λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών

Lust (C.) & Pandélodimos (D.) (2016). *ΓΑΛΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ dictionnaire français-grec*. Αθήνα: Εκδόσεις Τσιγάρα

### Ηλεκτρονικά Λεξικά

<https://iate.europa.eu/home>

<http://www.eleto.gr/gr/reception.htm>

<https://www.translatum.gr/dictionary/download-greek.htm>

[www.lexilogia.gr](http://www.lexilogia.gr)

<https://www.larousse.fr/>

<https://www.lerobert.com/>

